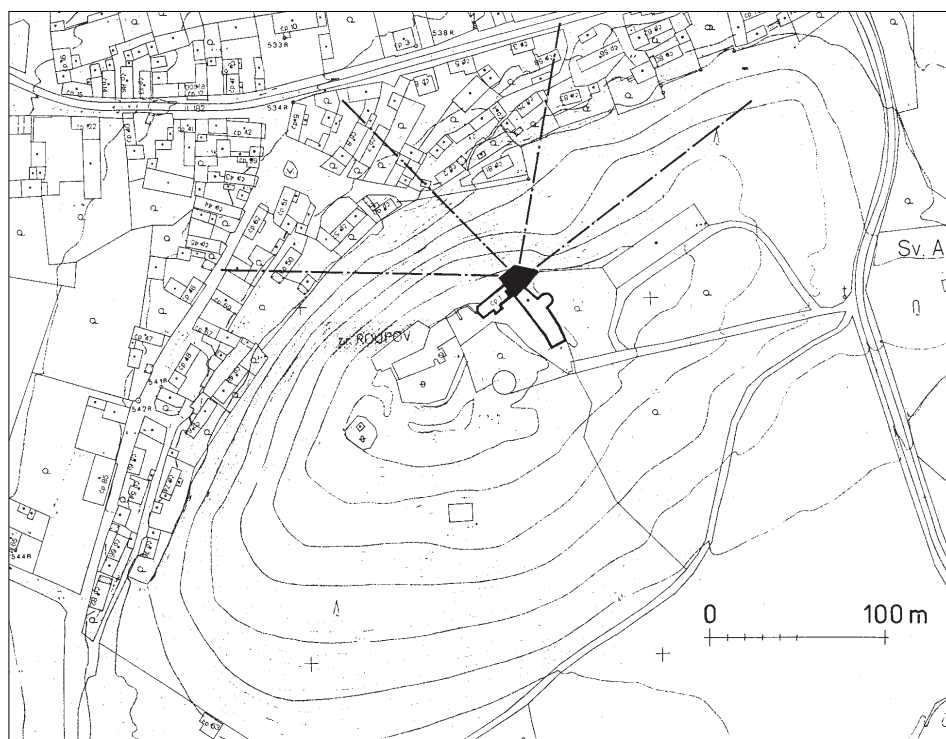

POZDNĚ GOTICKÁ DĚLOVÁ BAŠTA NA HRADĚ ROUPOVĚ

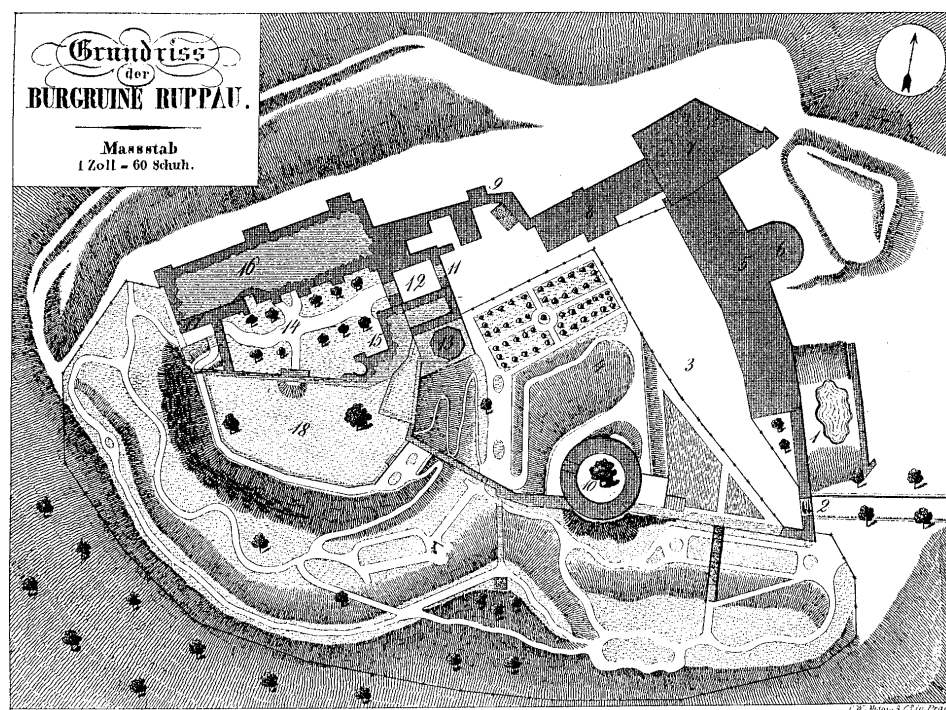
JAN ANDERLE - JIŘÍ ŠKABRADA

Hradu Roupovu na jižním Plzeňsku dosud nebyla věnována badatelská pozornost odpovídající významu této stavby. Jistě proslulosti dosáhla jen jeho pozdně gotická dymníková kuchyně. Laskavostí majitele a obyvatele hradu bylo před patnácti lety členům Klubu Augusta Sedláčka umožněno zkoumat a měřičsky dokumentovat objekty předhradí, ve kterém hlavní pozornost upoutala bašta v severovýchodním nároží areálu. Tehdejším úmyslem bylo podrobně rozebrat stavební vývoj celého předhradí. Nemoc a předčasná smrt Vladimíra Švábka (†1988), jednoho z hlavních aktérů badatelského záměru, na němž se dále podíleli Jan Anderle, Zdeněk Procházka a Jaroslav Novák, vedla k přerušení téměř již hotového sběru a zpracování materiálu. Celá léta se pak odkládalo dokončení práce v původním rozsahu. Pozdně gotická bašta posléze zaujala studenty architektury V. Červeného a P. Maříka, jejichž zásluhou jsme se vrátili k problematice roupovského předhradí, ačkoli v zúženém pohledu, který se zaměřuje na stavební podstatu zmiňované bašty, a nedosahuje tedy zamýšlené šíře původního projektu. Nyní máme v úmyslu především uvést v širší známost tuto pozoruhodnou stavbu.

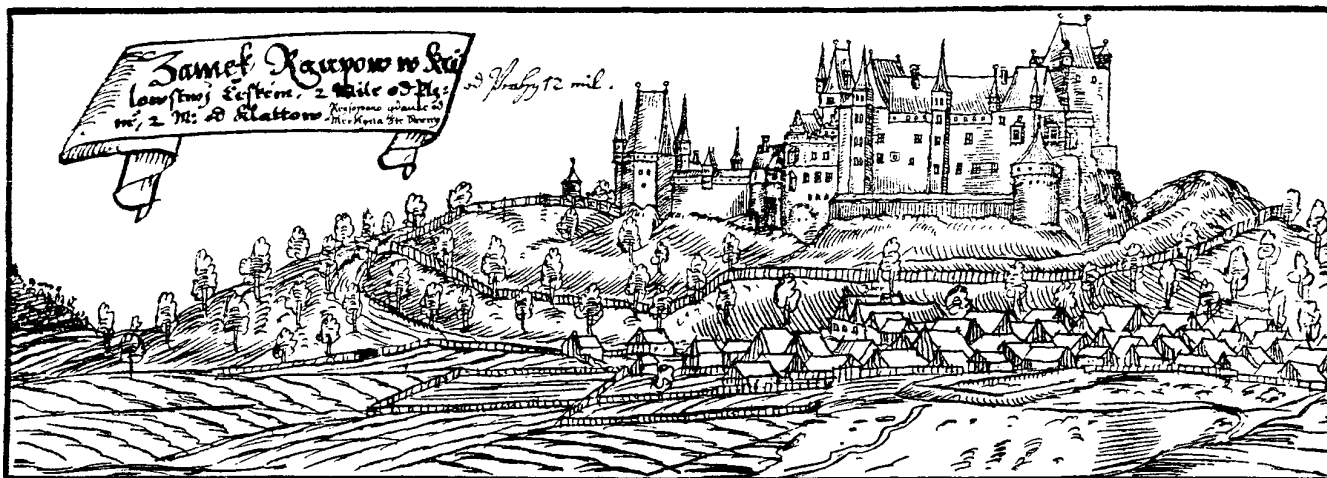
Hrad stojí na prostranném temeni nevysokého vrchu, při jehož severozápadním úpatí se rozkládá stejnojmenná obec, na začátku 16. století povýšená na poddanské městečko (Sedláček 1893, 199). V jejím celku se uplatňuje část uspořádaná kolem obdélné návsi a dále jakési podhradí přímo na úpatí hradního kopce, s dalším menším

Obr. 1: Roupov hrad (okr. Plzeň - jih), situace, zvýrazněna severní bašta a hlavní směry předpokládané dělostřelby (všechny snímky J. Škabrada, kresby J. Anderle).

Obr. 2: Roupov hrad, celkový půdorys, F. A. Heber 1845.

Obr. 3: Pohled na Roupov od severozápadu „od Merklína“, Jan Willenberg 1602, perokresba.

Obr. 4: Starý zámek Roupov od jihovýchodu, Beschreibung des Würtschafts - Umbtriebes der Herrschaft Poritschen Cronebrg und Ruppau, J. H. Th. Koschisch 1740 - 1750, knižní malba (soukromá sbírka, reprofoto J. Škabrada).

ústředním prostorem (obr. 1).

V dispozici šlechtického hradu Roupova lze sledovat dvě základní části - jádro a předhradí (obr. 2). Známa kuchyně stojí u vstupu z předhradí do jádra a na uvedeném Heberově plánu z roku 1845 je označena číslem 13. Krystalizace jádra hradu se pravděpodobně rozvíjela od velké obytné věže čtyřúhelného půdorysu, donjonu (podobně tomu bylo na jiném významném hradě jihozápadu Čech, Rabí). Přítomnost donjonu na Roupově dovoluje předpokládat, že počátky stavebního vývoje hradu sahají již do 13. století. V dalším vývoji se na podobě jádra významně podílela přestavba z doby Václava IV. Ztráta rezidenční funkce umožnila, že jádro, jmenovitě jeho jižní část, posloužilo v 18. století jako zdroj stavebního materiálu pro obrovskou vrchnostenskou sýpku, která stojí v předpolí hradu (srov. Sedláček 1893, 196, obr. 5). Bohudík, zachovaly se dva ikonografické prameny, podle nichž si lze učinit představu o vrcholné podobě hradu - Willenbergův pohled od severozápadu z roku 1602 (obr. 3) a malba v knize popisu panství Poříčí a Roupov, porízené před polovinou 18. století, která volí pohled právě opačný (obr. 4; má ještě méně zdařilou verzi v matrice fary Vřeskovice). Vysoká věrnost Willenbergových vyobrazení je dostatečně prověřena. Dokumentární hodnotu však nelze upřít ani druhému, byť naivnímu a v mnohém nepřesnému vy-

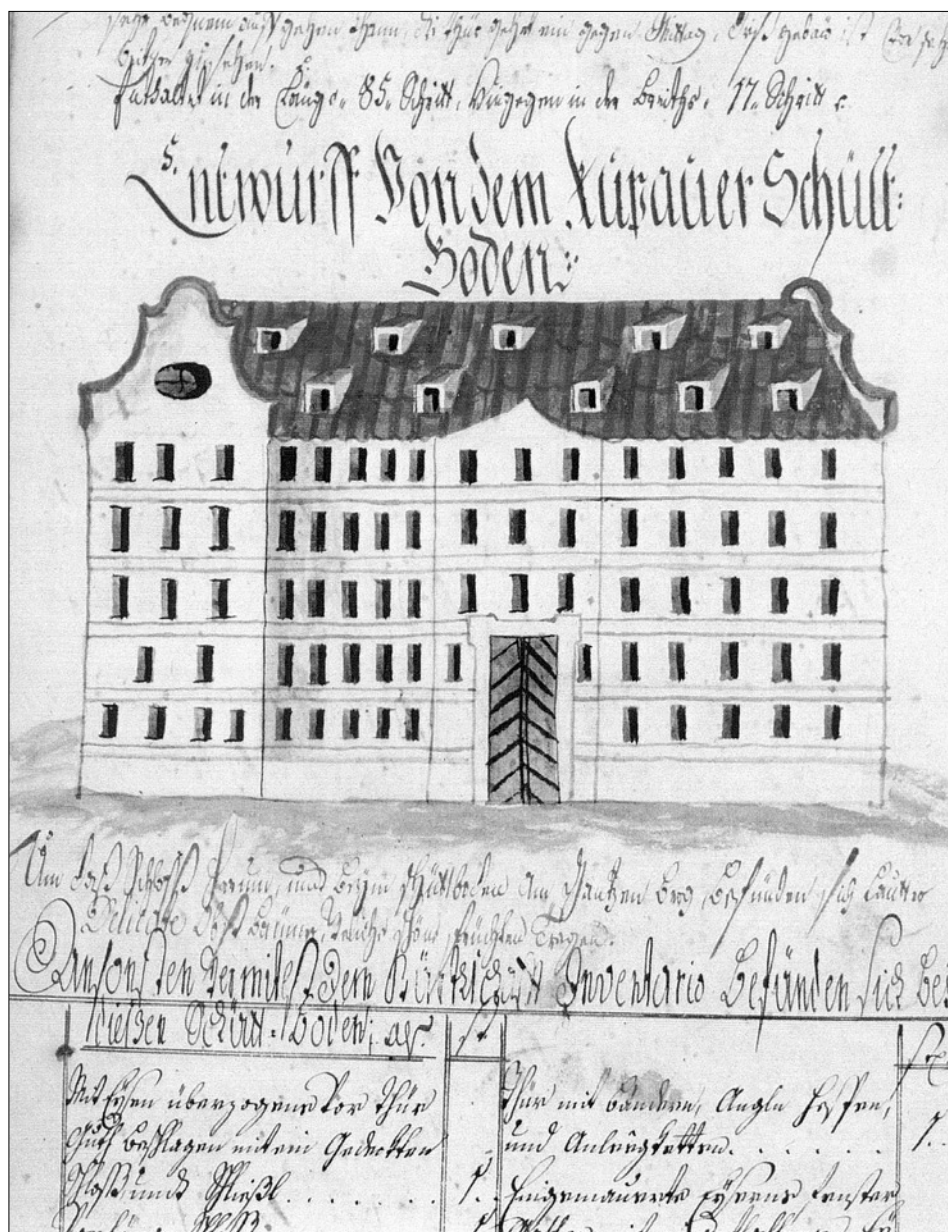
obrazení. Řadu prvků na něm lze ztotožnit s dnešním stavem a některé detaily se shodují s Willenbergem, ač z něho autor bezpochyby nevychází. V jižní části hradního jádra (na obrázku 4 vlevo) již postrádáme donjon, tehdy nedávno zbořený na materiál pro stavbu vrchnostenské sýpky. Zcela vlevo jsou naznačeny pozůstatky okrouhlé stavby s klíčovými střílnami, kterou pravděpodobně můžeme ztotožnit se zříceninou věže na jižním okraji předhradí. Snaha o zachycení reality je patrná i ve znázornění narušených střech. Obě časově vzdálená vyobrazení tak vysokou mírou shody v detailech vzájemně dosvědčují svoji věrojatnost.

Objekty předhradí zůstaly do současnosti z velké části obývány či užívány k hospodaření, což přispělo k celistvějšímu zachování větší části z nich. Dochovanou podobu předhradí v jádře vytvořila pozdně gotická výstavba. Jeho jižní frontu a zároveň předpolí hradního jádra hájila okrouhlá bateriová věž, která částí půdorysu vystupuje před dnešní linií hradby. Hlavní problém obrany předhradí asi představovalo jeho severovýchodní čelo obrácené proti nevyužitě části temene hradního kopce, kudy též zvolna stoupá hlavní přístup ke hradu. Dnešní vstup do předhradí prostými vraty v hradební zdi při jihovýchodním nároží nejpravděpodobněji nesouvisí s pozdně gotickým záměrem, aniž je známo starší uspořádání tohoto vstupu.

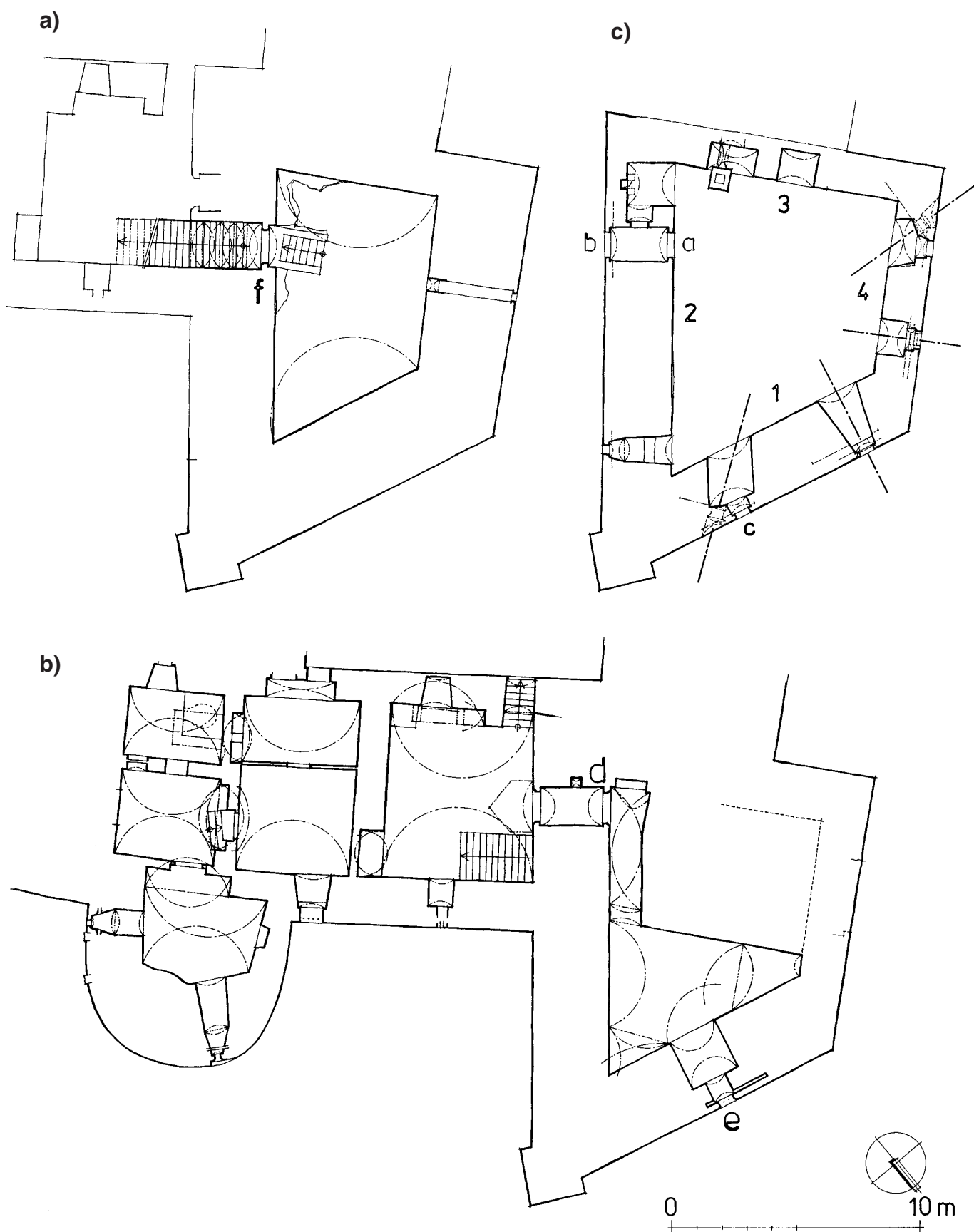
Dlouhý, mírně vpřed vypjatý úsek hradby od uvedeného nároží k severu postrádá prvky aktivní obrany. Ty jsou, z dnešního pohledu poněkud nepochopitelně, nahuštěny při severním nároží, které zaujímá mohutná bašta lichoběžníkového půdorysu, obrácená břítem proti nejpravděpodobnějšímu směru dělostřeleckého napadení (obr. 1, 9). Jen o málo jižněji z linie hradby vystupuje podkovový půdorys kdysi dovnitř otevřené bašty se střílnami, opatřenými ve vnější lici pískovcovými, jednoduše okosenými ostěními (obr. 11). Síla zdi bašty je nerovnoměrná, největší na stranách, odkud bylo možno předpokládat napadení dělostřelbou (obr. 6 b). Jedna střílna pokrývající předpolí má zachovánu dubovou příčku pro zapření hákovnice, ve druhé střílně, která flankuje kurtinu směrem ke vstupu do předhradí, se po takové příčce zachovaly kapsy ve špaletách. Na protější stěně vnitřku bašty je patrný výklenek, který by mohl příslušet další střílně, snad během vývoje

zrušené. Předpokládaná střílna by za dochovaného stavu opevnění postřelovala jen krátký úsek kurtiny zakončený severní nárožní baštou, jejíž případně dodatečný vznik by mohl být příčinou zrušení této střílny. Na podkovové baště se však nalézá ještě další prvek, který dokládá její složitější vývoj. Na západní straně si lze povšimnout dvojice odlomených zdvojených pískovcových konzol (obr. 10), které pravděpodobně náležely jakémusi arkýři, později zrušenému. Ve vnitřku bašty nebyl zjištěn projev zrušení arkýře. Jeho reliktů pravděpodobně zmizely pod zesilující přízdívkou. Na severní straně vnějšího pláště bašty se nachází od výšky 110 cm nad dnešním terénem svislá spára, která však rozděluje zdvoje shodné povahy; její vysvětlení zatím neznáme.

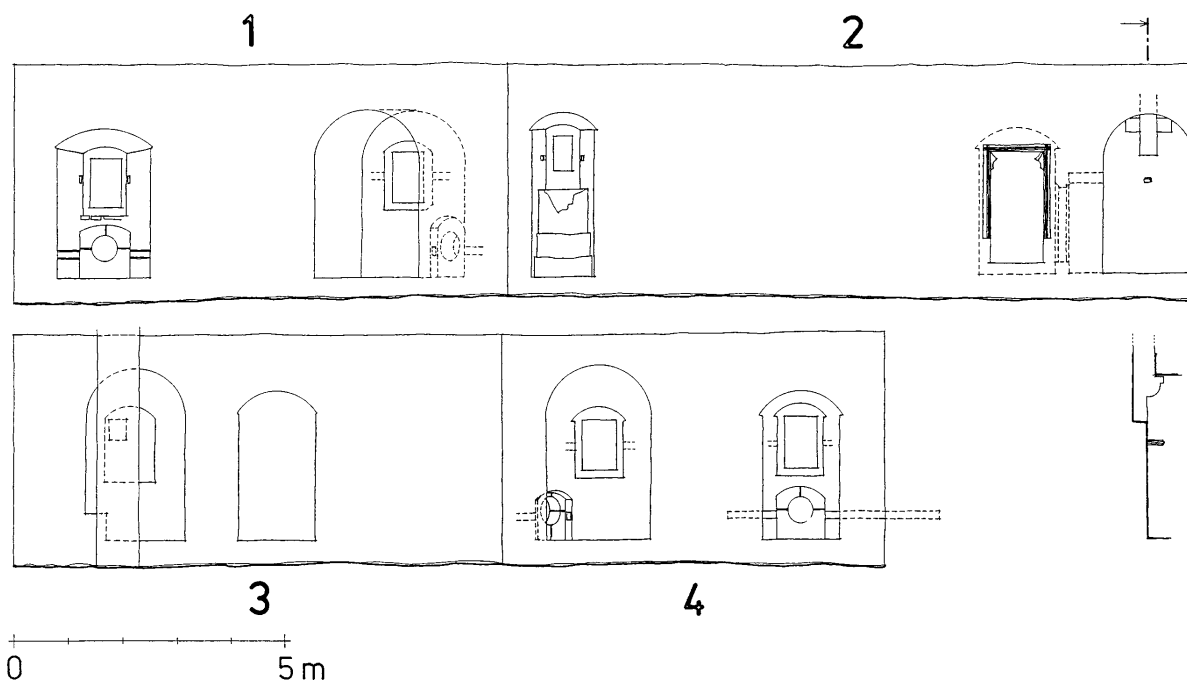
Na základě uvedených znaků se zdá pravděpodobně, že podkovová bašta byla v první etapě vybavena arkýřem a snad umožňovala flankování směrem k severnímu náro-

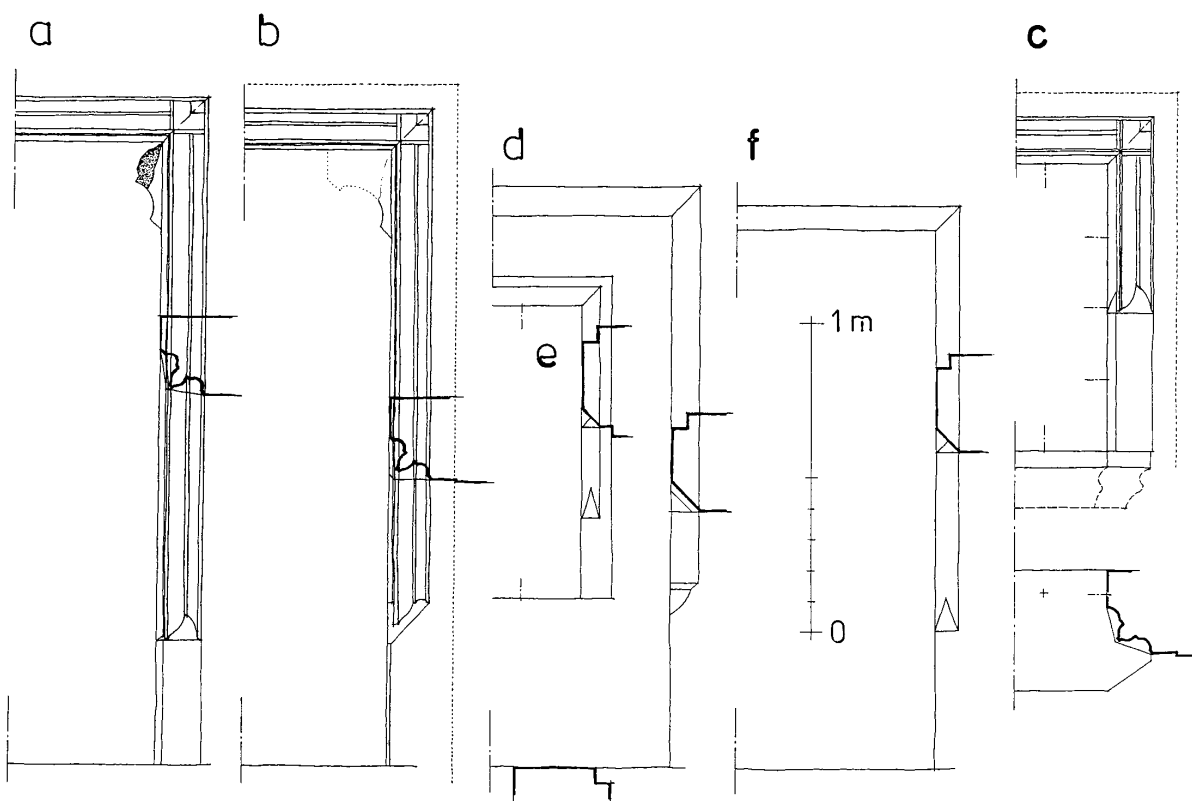
Obr. 5: Roupovská sýpka v předpolí hradu, Beschreibung des Wirtschafts - Umbtriebes der Herrschaft Poritschen Cronebrg und Ruppau, J. H. Th. Koschisch 1740 - 1750, knižní malba (soukromá sbírka, reprofoto J. Škabrada).

Obr. 6: Roupov hrad, a - suterén severní bašty předhradí, b - přízemí severní bašty předhradí s přilehlým úsekem východního čela (písmena v půdorysech označují polohu detailů z obr. 8, c - 1. patro severní bašty předhradí (čísla označují pohledy na stěny podle obr. 7, písmena označují polohu detailů z obr. 8).

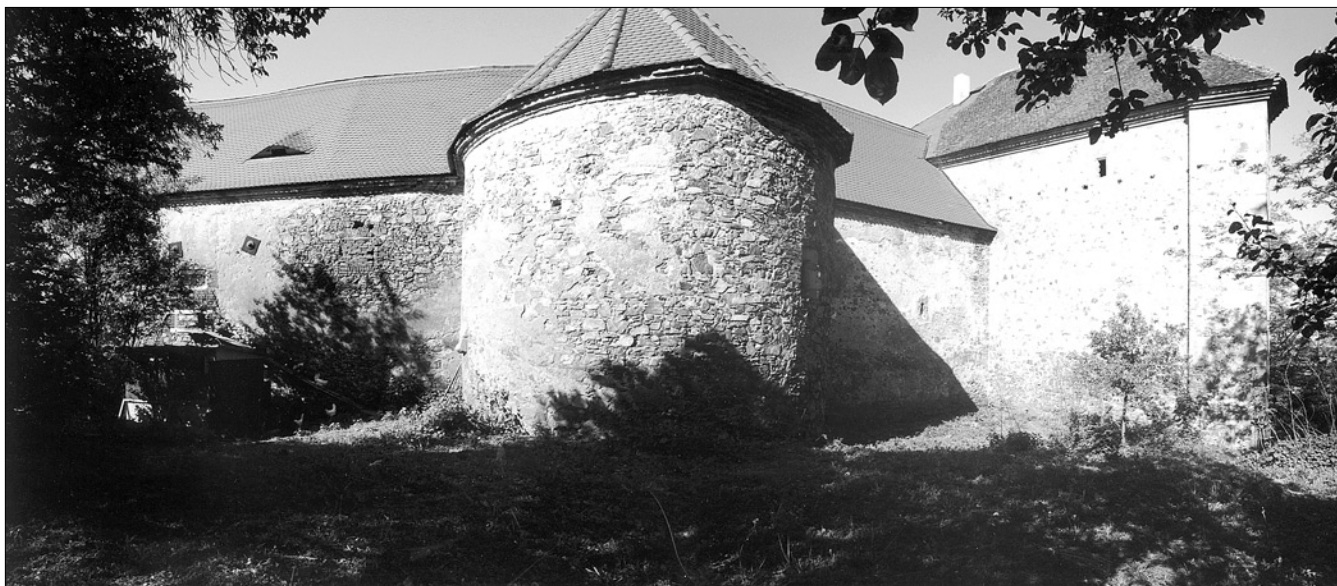
Obr. 7: Roupov hrad, severní bašta předhradí, 1. patro, pohledy na stěny.

Obr. 8: Roupov hrad, severní bašta předhradí, schemata kamenických detailů: a - vnitřní portál vstupu do 1. patra, b - vnější portál vstupu do 1. patra, c - ostění severního okna v 1. patře, d - vnitřní portál vstupu do přízemí, e - ostění severního okna přízemí, f - portál ve vstupu do suterénu.

ží předhradí. Následně byl odstraněn arkýř, severní střílna(?), bašta na exponovaných stranách zevnitř zesílena a teprve při tom vybavena dosud zachovanými střílnami. Příčinou uvedených změn mohla být výstavba severní nárožní bašty, pokud by vzhledem k baště podkovové proběhla dodatečně.

Krátký úsek hradby mezi oběma baštami obsahuje dva okenní otvory, z nichž starší a menší je opatřen okoseným pískovcovým ostěním, do něhož byla vložena mladší zazdívká. Ve spodní části zdiva u styku se severní baštou je v líci vyklenut z cihel široký segmentový pas. Vyzdívká pod ním se však zdá svázána se zdivem přilehlé bašty (v její na-

Obr. 9: Roupov hrad, východní čelo předhradí, celkový pohled .

Obr. 10: Roupov hrad, východní čelo předhradí, podkovová bašta, zbytky konzol arkýře.

vazující stěně se pak 570 cm od uvedeného styku nachází svislá spára dosahující však jen do výše 250 cm nad dnešní terén). Domníváme se, že může jít o technologické prvky spojené s prováděním stavby.

K podstatné části uvedeného opevnění předhradí přiléhá hospodářský objekt, který má přinejmenším v partii bližší severní nárožní baště pozdně gotické jádro. Složitý stavební vývoj objektu dosud nebyl podrobně analyzován. Po-

Obr. 11: Roupov hrad, východní čelo předhradí, podkovová bašta, střílna pro hákovnici v čele.

zdně gotický prostor v dílu přilehlém k severní baště byl nejprve plochostropý a v nádvoří stěně opatřený krbovým (?) dymníkem, z něhož jsou zachovány boky nesené zdvojenými pískovcovými konzolami. Z hlediska stratigrafie předchází vznik severní bašty stavbu výše uvedené pozdně gotické nádvoří zdi. Pro severní baštu byl tento díl, u něhož nyní není zcela jasné výškové uspořádání, důležitý také tím, že se do něj obracejí vstupy všech jejích dochovaných podla-

Obr. 12: Roupov hrad, severní bašta předhradí, břit s pozdně gotickým zvýrazněním kvádrování v omítce.

ží. Na vnějšku příslušného boku bašty byla provedena exteriérová úprava fasády. Zjištěna byla v patře, kde zároveň postrádáme stopy nějaké původní podlahy či pavlače. Je tedy třeba vážně zvažovat možnost, že původním záměrem nebyla běžná komunikace vstupy v jihovýchodním boku bašty, ale že byly určeny pouze k dopravě dělostřeleckého materiálu nejspíš pomocí jeřábu (týkalo by se to zejména vstupu do 1. patra), zatímco běžná komunikace osob mezi podlažími byla vložena do přístavku u jihozápadního boku bašty. Analogii takového řešení lze najít například u předsunuté bašty Českého Šternberku.

Severní bašta je postavena ze smíšeného zdiva, nároží zpevňují tesané pískovcové armatury. Břit bašty je zesílen armovaným „prutem“ čtvercového půdorysu. Severní a jihovýchodní zdi stavby jsou výrazně silnější s ohledem na možnost nepřátelského ostřelování. Ve zdivu se projevují zhlaví odříznutých dřevěných nosníků lešení. Fasády pokrývá poměrně rozsáhle zachovaná původní pozdně gotická, hrubá zatíraná omítka, která na břitu zvýrazňuje kvádrování armatury provedené z přesně tesaných pískovců (obr. 12). Rozměry těchto kvádrů jsou místy vzájemně odlišné, takže dojem pravidelné armatury vytváří teprve rovnoměrně zubovitě ukončený okraj omítky. Zbytky podobné úpravy se zachovaly na podobně armovaných ostatních nárožích stavby. Pozdně gotická ostění vstupů a oken byla podle dochovaných zbytků rovněž výrazně ořeznutím omítky, čímž vnikly vpadlé obdélníkové „pasparty“, ve kterých se uplatňuje surový povrch opracovaného pískovce (obr. 13, 15). Pozdně gotická omítka pokrývá ka-

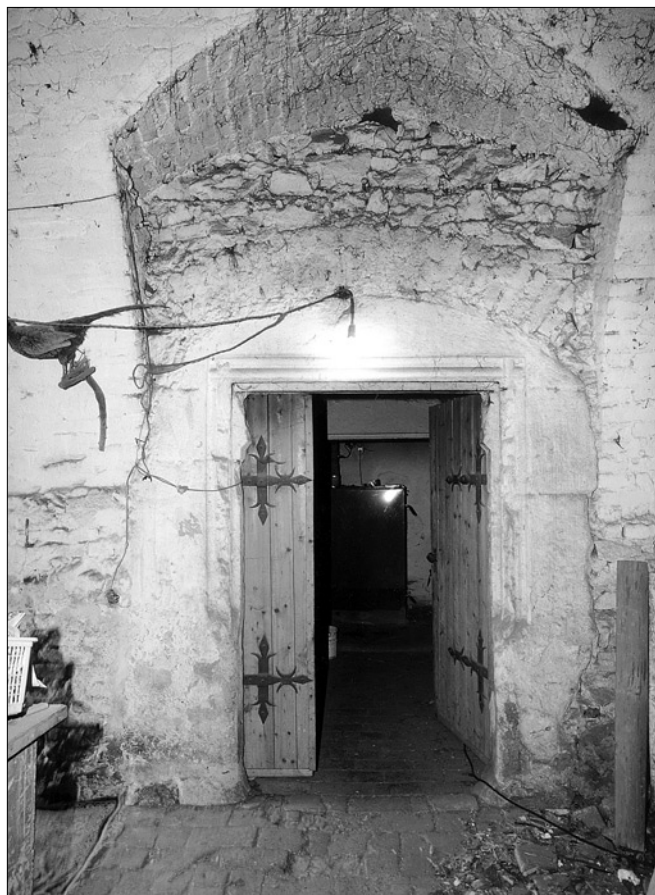

Obr. 13: Roupov hrad, severní bašta předhradí, severozápadní stěna.

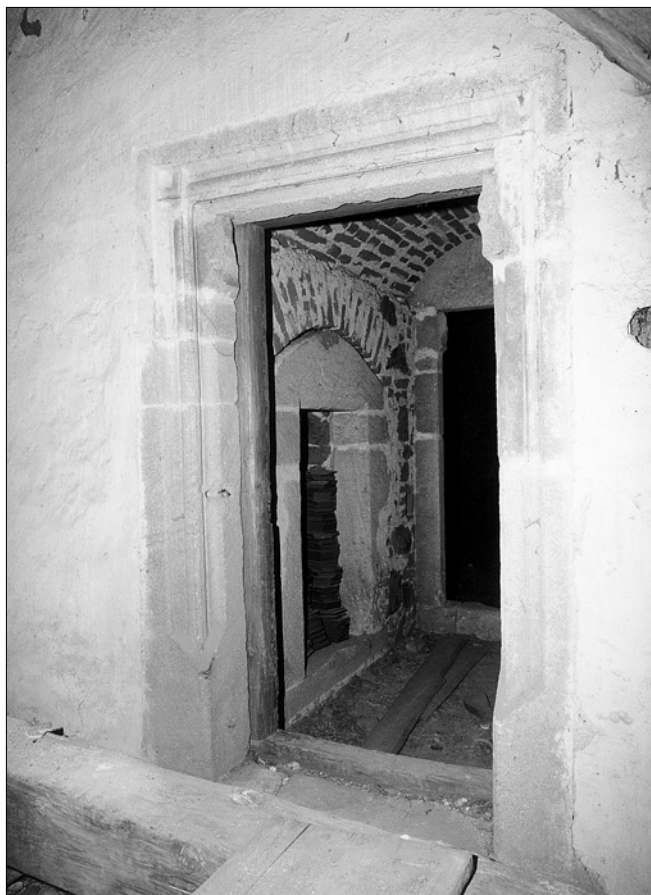
menné prvky kruhových střílen v 1. patře a také cihlové zazdívkové otvorů těchto střílen. Můžeme proto předpokládat, že střílny byly zazděny ještě před dokončením stavby. Náročnost kamenické výzdoby ostění roste s výškou podlaží (obr. 8). Okna nejvyššího podlaží (1. patra) mají v zásadě shodnou profilaci ostění, liší se však navzájem náročností úpravy podokeníku, který nabývá až formu složitě profilované široce vyložené konzoly s heraldickou výzdobou - prvky jsou bohužel silně poškozeny povětrností (obr. 8 c, 13).

Stupňová hlavní římsa stavby, zděná z cihel, vznikla asi na začátku 40. let 19. století při rekonstrukci střechy, která si od té doby udržela svůj krov. Došlo k tomu po odstranění konstrukcí bašty nad dnešním 1. patrem. Podle starých vyobrazení víme, že součástí odstraněných partií bylo vykonzolované obranné patro se střeleckým ochozem, který kromě jihozápadní strany obíhal celou stavbu (obr. 3, 4). Prut zesilující břit bašty byl na způsob věžičky nad tímto ochozovým patrem zvýšen o další podlaží spojené šíjí s podkrovím vysoké dlátové hlavní střechy stavby. Věžičku završovala jehlová střecha. Pohledovou protiváhu tomuto prvku tvořilo věžové zakončení výstupku při jihozápadním boku bašty. Případný rozsah zachování výstupku zůstává dosud nepoznan, neboť jeho prostor je součástí dnešního obydlí majitele, kde nebyl proveden průzkum. Z přízemí a z 1. patra bašty do tohoto prostoru směřovaly vstupy. Pravděpodobně v něm bylo umístěno schodiště propojující nadzemní podlaží bašty.

Suterén bašty se vstupním schodištěm a pravděpodob-

Obr. 14: Roupov hrad, severní bašta předhradí, vstup z vnějšku do přízemí.

Obr. 15: Roupov hrad, severní bašta předhradí, vstup z vnějšku do 1. patra s průhledem ke vchodu do černé kuchyně (vlevo).

ně původní valenou klenbou zůstal zachován v podstatě v nezměněném původním stavu. Jako využití zde připadá v úvahu skladovací funkce. Osvětlení a větrání obstarává jediné okénko v severozápadní zdi; zajímavým konstrukčním prvkem je mnohočetně odstupněné zaklenutí schodišťového prostoru. Spodní část schodiště uzavírá portál s jehlancem vloženým do spodního ukončení profilace (obr. 8 f).

Vstup do přízemí, který respektuje druhotně vložená klenba sousedního prostoru pětibokou výsečí, je zajištěn dvěma portály, vnějším sedlovým s bohatou profilací (sedlo odsekáno, práh odstraněn - obr. 14) a vnitřním jednodušším (obr. 8 d). Na těchto i všech dalších ostěních je blok nadpraží pečlivě upraven do tvaru segmentového záklenku, aby lépe vzdoroval předpokládanému zatížení (srov. obr. 15, 16). Drobná nika ve vstupní chodbičce mohla sloužit k odložení světla. Přístupná část přízemí je hladce omítnuta. Vnitřek přízemí je pravděpodobně dodatečně valeně

Obr. 16: Roupov hrad, severní bašta předhradí, vstup do 1. patra, pohled z vnitřku, vpravo černá kuchyně.

zaklenut a vyčleněna z něho místnost, která tvoří součást obydlí majitele (nebyla zkoumána). Pozdně gotické okno, které se v ní nacházelo, bylo ve 2. polovině 19. století z velké části odstraněno v souvislosti s vybouráním rozsáhlého

Obr. 17: Roupov hrad, severní bašta předhradí, 1. patro, čelo černé kuchyně s ústím dymníku.

otvoru pro nové podvojně okno. Zachovala se jen jeho část se severní stojkou ostění (obr. 13). Druhé okno hledí z přízemí k severu. Profilace jeho pozdně gotického ostění se typem shoduje s portálem v suterénu (obr. 8 e). Na vnitřní straně má drážku pro výplň, vniknutí zabraňují dva svislé pruhy mříže se střídavě vyhnutými ostny. Výplň v okně se měla zavírat závorou, po které zůstala pochva.

Vchod do 1. patra se na vnějšku stavby zachoval v takřka netknutém pozdně gotickém stavu (obr. 8 b a obr. 15). Jediným zásahem je odstranění sedla portálu, který je jinak velmi podobný ostění v téže poloze v přízemí. Zásluhou střechy přilehlého objektu, která kryje tuto část boku bašty, se v neporušeném stavu zachovala vnější povrchová úprava se zaříznutou paspartou kolem ostění vstupu. Za portálem je krátká chodbička k hlavnímu prostoru bašty, z níž je vlevo přístupná nevelká kuchyně, takže typologická sestava tohoto celku má charakter bytové dispozice se síní, kuchyní a světnicí. Vstupní chodbičku z vnitřní strany uzavírá podobně náročný sedlový portál s letopočtem 1863 vyrytým do nadpraží (obr. 16 a obr. 8 a). Ostění vchodu z chodbičky do černé kuchyně je na vnější straně jednoduše okosené. Dymník, respektive komín částečně zapuštěný do obvodové zdi vynáší v čele valeně klenuté kuchyně tesané pískovcové konzoly (obr. 17). Jedna z nik v jihozápadní zdi (prochází při ní dodatečně vložený komín) pravděpodobně propojovala výše zmíněný výstupek, druhá nika koresponduje s předpokládanou polohou ochozu přilehlé hradby.

Vnitřek 1. patra nebyl nikdy omítnut a nemá upravený povrch podlahy. Strop se vzhledem k zásahu provede-

Obr. 18: Roupov hrad, severní bašta předhradí, 1. patro, nika s oknem a zazděnou střílnou při západním koutu.

nému nedlouho před rokem 1845 nezachoval, místo něj se otevírá pohled do krovu postaveného v té době. Režné konstrukce odhalují způsob zednické práce. Náročnější prvky - pasy, hrany špalet a klenby, jsou provedeny z cihel, ve zbývajících lících se uplatňuje smíšené zdivo vykazující tendenci k řádkování (obr. 21). Otvory jsou bez výplní, ostění nemá povrchovou úpravu a zámečnické prvky v nich nejsou osazeny. Chybí okenní mříže, k jejichž osazení byla ostění připravena. Ve zdivu tkví při oknech a při střílnách pod nimi prkenné pochvy pro závory, které nejsou ani v jediném případě přítomny. V dymníkové kuchyni ze stěn dosud trčí konce dřevěných nosníků lešení. Není provedeno stavební oddělení kuchyně a hlavní místnosti, k němuž by bylo bezpochyby došlo až spolu se stavbou kachlových kamen, kvůli nimž asi zejména byla kuchyně zřízena.

Objekt zde tedy máme před sebou ve stavu, v jakém byl ponechán po dokončení hrubé stavby. Kruhové střílny ve spodcích okenních nik jsou uzavřeny cihlovými zazdívkami provedenými z vnější strany. Jak jsme se již zmínili, spolu s tím, že přes zazdívkou přechází vnější pozdně gotická omítka, je pro nás tento jev důkazem, že střílny byly zrušeny ještě před dokončením pozdně gotické výstavby (a před odstraněním příslušného lešení). Podle původního záměru, jak jej lze sledovat ve stavbě, mohly být střílny v případě potřeby připraveny k umístění těžších kusů. Jejich otvory měly být z vnitřku uzavíratelné okenicemi, které by bylo možno zajistit závorou. V kombinaci s militárním využitím měl prostor sloužit jako velká světnice, jejíž prostředím by zpříjemňovala kamna a denní světlo zprostřed-

kovala okna ve vyšších částech nik (nejspíš se počítalo s jejich uplatněním rovněž při pozorování dělostřelby a větrání zplodin). Také okna měla mít možnost uzavření na závoru. Okenní ostění však, narozdíl od přízemí, postrádají drážku pro osazení výplně. Tento detail, předpokládající řešení kontaktu s výplní okna teprve v konstrukci ráků, resp. okenních křidel, známe ale ze soudobých ostění oken v kamenném i dřevěném provedení.

Nakonec ale vše stejně dopadlo jinak. Vyneseme-li osy střelen, tedy předpokládané hlavní směry palby, do mapy (obr. 1), zjistíme, že uvažovaná dělostřelba nemá široko daleko jiný cíl, než osadu Roupov a jen lokálně významnou cestu, která jí prochází. Podobnou úvahu snad nakonec učinil též stavebník, a nechal střelny před dokončením bašty zazdít. Rezignovalo se tím na umístění děl v objektu. Volná zůstala jen jihovýchodní střelna pro ruční palnou zbraň, ze které mohla být vedena boční střelba podél čela předhradí. Vojenská úloha stavby se pak soustředila do střeleckého ochozu v nejvyšším podlaží, odkud mohlo být z ručních zbraní hájeno bezprostřední okolí. Celý objekt se tak stal jen velmi nákladnou a vlastně zbytečnou podnoží pro ochoz. Stav 1. patra dokládá, že také případný obytný účel stavby zůstal nenaplněn. Její výjimečnost v našem prostředí je tedy podtržena tím, že zůstala ve své původně zamýšlené podobě nevyužita.

Zvláštní kapitolu v úvahách o vojenské úloze bašty a vůbec o opevnění předhradí představují pozůstatky příkopu před východním čelem a jejich nedochování či neexistence v prostoru obou bašt. Pozornost v této souvislosti také budí útvar v terénu před severní baštou, zaznamenaný Heberovým plánem (obr. 2), který vypadá jako bastion komponovaný vzhledem k severní baště. V dnešním terénu se útvar neprojevuje a nelze o něm dnes říci cokoli určitějšího. Pokud by se jeho existence projevila na Willenbergově kresbě patrným zesílením (?) plotu (?) vlevo před baštou a hranolovou vízkou v tomto prostoru (což nemůžeme v tuto chvíli potvrdit, ani úplně vyloučit, věž může patřit také dnes neznámé starší etapě kaple sv. Anny - srov. obr. 1) jednalo by se o významný doklad vý-

Obr. 19: Roupov hrad, severní bašta předhradí, 1. patro, detail střelny s pochvami závory.

Obr. 20: Roupov hrad, severní bašta předhradí, 1. patro, nůky u styku severní (vlevo) a jihovýchodní zdi.

voje našich opevňovacích soustav. Situaci zde je třeba dále sledovat. Příkop, v severní části nedochovaný, mohl přisloušet starší etapě opevnění předhradí.

Stavba severní bašty probíhala v rámci rozsáhlé rekonstrukce předhradí. Stratigrafická pozorování u podkovové bašty dovolují předpokládat, že se možná jednalo již o druhou pozdně gotickou přestavbu této partie. K první etapě by pak náležela hradba čela se starší fází podkovové bašty. O příslušnosti jižní okrouhlé bateriové věže neumíme za dnešního stavu vědomostí rozhodnout. Příbuznost náročné sedlového portálu při studni u předsíně známé černé kuchyně s kamenickými detaily v severní baště opravňuje

Obr. 21: Roupov hrad, severní bašta předhradí, 1. patro, celkový pohled.

k jejich zařazení do téže etapy, která by měla být podle našeho předpokladu v pořadí pozdně gotického budování předhradí druhou, asi architektonicky náročnější, která však nebyla v úplném rozsahu předhradí dokončena.

Povaha úpravy vnějších omítek se na severní baště shoduje s provedením pozdně gotických omítek sousedního hradu Švihova, značnou shodu na obou stavbách vykazují kamenické práce, zejména náročná ostění oken. Zdá se, že obě stavby jsou poznamenány stejnými vlivy dvorského okruhu. D. Menclová (1976, 435) uvádí jako stavebníka pozdně gotické přestavby předhradí Jana II. z Roupova, hofmistra krále Jiřího a v letech 1488 - 1493 nejvyššího písaře (Sedláček 1893, 199). Není to vyloučeno u předpokládané starší etapy. Mladší fáze, s níž je spojena severní bašta se však projevuje detaily, u nichž je pravděpodobné datování do období kolem roku 1500 či do prvních dekád 16. století. Pravděpodobným stavebníkem se tedy zdá jeden ze synů Jana II., buď Hynek nebo nejmladší Jan. Hynek v roce 1505 sídlil na Roupově, jehož díl vlastnil, a mezi léty 1505 a 1525 vstoupil do řádu kartuziánů, postoupiv svůj díl Roupova bratru Janovi. Ten v mládí sloužil u papež-

ského dvora a později se stal radou krále Ferdinanda (tamtéž). Mladší fáze pozdně gotické přestavby předhradí by se snad dala vysvětlit soužitím bratří na jednom sídle a v nedokončení této přestavby by pak šlo spatřovat změnu priorit vlastníka po sčelení Roupova v Janových rukou, případně vyčerpání prostředků, pro něž lze najít v pramenech indicie.

Dalším krokem ve zkoumání roupovského předhradí, konkrétně severní bašty, by mělo být hledání předloh a zdrojů inspirace, ze kterých tato stavba vzešla. Dělové bašty klínového půdorysu nebyly v české pozdní gotice neznámým prvkem. Svým vznikem roupovskou baštu pravděpodobně předešla v ledačem podobná ústřední věž předsunuté bašty hradu Český Štern-

berk, která byla postavena po roce 1479 (Durdík 1982, 127 - 152). Přibližně ze stejné doby pochází také další předsunutá bašta klínového půdorysu, tzv. Pustý hrádek u hradu Kašperku (Anderle 1987, 49 - 52). Uplatnění těchto staveb v obraně obou hradů se však od roupovské situace liší. Roupovská bašta pravděpodobně měla být součástí náročnější soustavy opevnění čela předhradí, z jejíž realizace však nakonec sešlo. Fragmentární zachování Pustého hrádku nedává prostor k dalšímu srovnávání, u Českého Šternberku ústřední věž bašty postrádá obytné prvky i náročnější architektonickou výzdobu, které jsou pro roupovskou baštu charakteristické. Při hledání zdrojů, které mohly roupovskou stavbu ovlivnit, bude třeba také prověřit možnosti vlivu Janovy italské průpravy.

Literatura

- Anderle, J. 1987: Předsunuté opevnění hradu Kašperku, Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 1987. Plzeň.
 Durdík, T. 1982: Jižní předsunutá bašta hradu Českého Šternberka, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 22 - 1981. Benešov / Praha.
 Menclová, D. 1976: České hrady 2. Praha.
 Sedláček, A. 1893: Hrady, zámky a tvrze Království českého IX. Praha.

SPÄTGOTISCHE GESCHÜTZBASTEI IN DER BURG ROUPOV

In der Nordostecke des äußeren Befestigungssystems der südlich von Pilsen liegenden Burg Roupov (Ruppau, Bez. Pilsen-Süd) befindet sich eine über einem unregelmäßigen keilförmigen Grundriss mit abgesetzter Schärfe wahrscheinlich um die Wende des 15. und 16. Jh. erbaute Bastei. Das Objekt, dem bisher noch keine entsprechende wissenschaftliche Aufmerksamkeit gewidmet wurde, ist durch ikonographische Beweise gut dokumentiert. Es existiert (mit Ausnahme der Überdachung) in wenig veränderter Gestalt, sogar mit interessanter Modellierung äußerer Putzoberflächen (einer Variante der Illusivquaderung). Außerordentliche Autentizität ist garantiert und gut erkennbar auch dadurch, daß grundsätzliche Teile im Rohbaustadium vor dem definitiven Bauabschluss erhalten blieben. Das betrifft vor allem die wichtigsten Räume im Obergeschoss der Bastei - den Eingangsteil mit Portalen mit einer intakt erhaltenen, für Kachelofenheizung des Hauptraumes der Bastei ohne Zweifel vorbereiteten Rauchfang- (schwarzen) Küche. Aus der Hinsicht der inneren Anlage sollte die Bastei eigentlich wie eine Wohnung (Flur - Küche - Zimmer) wirken. Die vorgenommene Kombination der Wehr- und Wohnfunktion beweist auch die Existenz zweier Öffnungsarten in den Nischen der Umfassungswände: unten runde Schießscharten für die Feuerwaffen, in der oberen Partie rechteckige Fenstergewände, wobei die Ersteren schon beim Bauabschluss von der Außenseite zugemauert und verputzt wurden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Roupov, Burg (Bez. Plzeň - jih), Situation. Nordbastei und Hauptrichtungen der Feuerführung verdeutlicht. (Alle Fotografien Jiří Škabrada, Zeichnungen von Jan Anderle).

Abb. 2: Roupov, Burg, Grundriss (F. A. Heber, 1845).

Abb. 3: Ansicht von Roupov von Nordwesten „von Merklin her gesehen“ (Johann Willenberg, Federzeichnung 1602).

Abb. 4: Altes Schloß Roupov von Südosten. Beschreibung des Wirtschafts-Umtriebes der Herrschaft Poritschen Cronebrg und Ruppau, J. H. Th. Koschisch 1740 - 1750, Buchgemälde, Privatsammlung (Reproaufnahme J. Škabrada).

Abb. 5: Roupov, Speicher im Vorfeld der Burg, Beschreibung des Wirtschafts-Umtriebes der Herrschaft Poritschen Cronebrg und Ruppau, J. H. Th. Koschisch 1740 - 1750, Buchgemälde, (Reproaufnahme J. Škabrada).

Abb. 6: Roupov, Burg, a - Nordbastei der Vorburg, Untergeschoss, b - Nordbastei der Vorburg mit anliegendem Abschnitt der Oststirn, Erdgeschoss. Buchstaben in Grundrissen bezeichnen Lage der Details aus der Abb. 7, c - Nordbastei der Vorburg, 1. Stockwerk. Nummern bezeichnen Ansichten der Wände in der Abb. 7, Buchstaben Lage der Details aus der Abb. 8.

Abb. 7: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg, 1. Stockwerk, Ansichten der Wände.

Abb. 8: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. Schemen der Steinmetzdetalle: a - inneres Eingangsportal des 1. Stockwerkes, b - äußeres Eingangsportal des 1. Stockwerkes, c - Gewände des Nordfensters im 1. Stockwerk, d - inneres Eingangsportal des Erdgeschosses, e - Gewände des Nordfensters im Erdgeschoss, f - Eingangsportal ins Untergeschoss.

Abb. 9: Roupov, Burg, Oststirn der Vorburg. Gesamtansicht.

Abb. 10: Roupov, Burg, Oststirn der Vorburg. Hufeisenförmige Bastei, Reste der Erkerkonsolen.

Abb. 11: Roupov, Burg, Oststirn der Vorburg. Hufeisenförmige Bastei, Hakenbüchsen-schießscharte in ihrer Stirn.

Abb. 12: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. Schärfe mit spätgotischer Putzquaderung.

Abb. 13: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. Nordwestwand.

Abb. 14: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. Eingang von der Außenseite ins Erdgeschoss.

Abb. 15: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. Eingang von der Außenseite ins 1. Stockwerk mit Durchsicht zum Schwarzkücheneingang (links).

Abb. 16: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. Innenansicht des Eingangs ins 1. Stockwerk, rechts schwarze Küche.

Abb. 17: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. 1. Stockwerk, Stirn der schwarzen Küche mit der Rauchfangmündung.

Abb. 18: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. 1. Stockwerk, Nische mit einem Fenster und einer zugemauerten Schießscharte nebst der Westecke.

Abb. 19: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. 1. Stockwerk, Schießschartendetail mit Riegelbalkenscheiden.

Abb. 20: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. 1. Stockwerk, Nischen bei der Berührung der Nord- (links) und Südostmauer.

Abb. 21: Roupov, Burg, Nordbastei der Vorburg. 1. Stockwerk, Gesamtansicht.

(Übersetzt von J. Noll)